

ZORG PRIMAIR

THEMANUMMER:

Verhalen vertellen / Storytelling

- Verhalen = beelden overdragen
- Verhalen en waarden verhelderen
- Verhaaltjes en beweegliedjes
- Verhalen en taalontwikkeling

De kracht van verhalen

Toen ik voor de eerste keer de opdracht kreeg om met lego een eendje te maken dacht ik: Wat zou de achterliggende bedoeling van die opdracht zijn?

Vandaag, vele eendjes en eentjes verder, zie ik hoe krachtig deze werkvorm is.

Er is niet één vorm of uitkomst. Voor mij is de manier waarop mensen de opdracht oppakken, er betekenis aan verlenen en mee aan de slag gaan, een plezier om naar te kijken. Ieder (vanuit zijn/

haar eigen idee, referentiekader, ervaring), gaat aan de slag om er voor hem/haar het juiste mee te doen. Veelal zeggen mensen: 'Ja ik weet niet of het de bedoeling is?', of 'Het zal wel iets anders moeten zijn.', of: 'Zo dit is mijn eendje!'

Zo is het ook gegaan met dit themanummer. De kracht van verhalen, de kracht van het beeldend maken van verhalen is de afgelopen twee jaar onderwerp geweest van het onderzoek van het lectoraat Waarderen van Diversiteit op Fontys Hogescholen. Verhalen zijn overal en ieder van ons heeft verhalen in het werk ingebed. Bewust heb ik een breed spectrum van professionals gevraagd om een artikel te schrijven waarin de waarde van verhalen, vertellen en verbeelden naar voren komt. Zowel in de klas als in de opleiding. Met recht een diversiteit aan verhalen en mogelijkheden om in te zetten in de praktijk. Ik hoop dat je na het lezen van dit

themanummer verhalen gaat vangen, vertellen, zingen en tekenen!

Ilonka van der Sommen MA

lid kenniskring lectoraat Waarderen van Diversiteit

- 2 De kracht van verhalen**
Ilonka van der Sommen
- 4 Oriëntatie**
Jan van Balkom
- 5 Een dag vol verhalen**
Ilonka van der Sommen
- 8 Verhalen vertellen: de ondergrond voor taalontwikkeling**
Melissa Krommedam-Wiebertjes
- 12 Verhalen vertellen = beelden overdragen**
Nanny de Backer
- 15 Verhalen en een taalontwikkelingsstoornis (TOS)**
Saskia Buskermolen
- 18 Onderzoeksprijs educatieve masteropleidingen**
Jan van Balkom
- 19 Verhalen vertellen in de vrijeschool**
Sigrid Ketelaars & Cordula Knupfer
- 20 Verhalen vertellen met kleine liedjes**
Jitske Draijer
- 25 Verhalen en het verhelderen van waarden**
Nanke Dokter & Renée Langens
- 28 Verhalen vinden en vastleggen**
Donja Dirks & Nicole Bos

Advertenties: pag 32: Schoolsupport

Themanummers in komende jaargang.

nr 5 Inclusiever onderwijs / nr 6 Onderwijs en Zorg / nr 8 Op zoek naar de ziel van het onderwijs.

Wil je een (praktijk)bijdrage leveren? Van harte welkom op zorgprimair@cnv.nl

Contact met redactie: zorgprimair@cnv.nl

Praat en denk mee via LinkedIn!
(Groep Zorg Primair/Passend Onderwijs)

Volg Zorg Primair op Twitter: [@ZPZorgprimair](https://twitter.com/ZPZorgprimair)

Foto op cover:
Chris van Houts

Losse nummers kosten € 5,00. Mail naar zorgprimair@cnv.nl. Het is mogelijk om een los abonnement te nemen op Zorg Primair! Dat kost € 30,00 per jaar. Bellen naar 030 7511003 of mailen naar ledenadministratie@cnvo.nl

Actuele en bruikbare zaken voor de leerkracht door Jan van Balkom

AGENDA:

7 oktober 2020: Masterclass EDI 2.0. Locatie:

Postillion, Amsterdam. Prijs: € 59,00.

Informatie: info@picacongressen.nl.

9 september 2020: Leren lezen in een doorlopende lijn. Leessymposium van Pica.

Locatie: Congrescentrum De Schakel te

Nijkerk. Kosten: € 59,00. Informatie en

aanmelden: leessymposium.picacongressen.nl.

16 september 2020: Pica Onderwijscongres

2020. Voor onderwijsprofessionals in het

primair onderwijs. Locatie: Congrescentrum

Postillion, Bunnik. Kosten: € 245,00

(vroegboeking voor 30 maart). Informatie &

inschrijving: onderwijscongres.picacongressen.nl.

VERHALEN VERTELLEN MET BEELDEN

Visueel communiceren

Tekenen maakt je geheugen sterker. Een tekening is een universele taal die helpt om de boodschap beter over te brengen. Een verhaal en een tekening versterken elkaar; het draagt bij aan de overtuigingskracht van de boodschap. Dat geldt op school, maar steeds vaker wordt de tekening als ondersteuner ingezet bij de presentaties van beleidsplannen en tijdens workshop sessies.

Axelle Vanquaille: Start to draw. € 24,99. Een uitgave van Lannoo Campus, Amsterdam.

Communicatie zonder frustratie

Effectief communiceren vraagt aandacht. Heel makkelijk valt een woord verkeerd. Zeker als er persoonlijke belangen of beoordelingen in het geding zijn. Belangrijk dus om in dergelijke situaties zorgvuldig om te gaan met woorden. Vaak is goed luisteren dan nog belangrijker dan spreken. Wie communiceert met aandacht gaat daarmee behoedzaam om met de relatie met leerling, collega en zichzelf. Om de gevolgen van een verkeerd gelopen

communicatie te herstellen is vaak meer tijd nodig dan om de relatie te verzieken. *Ingrid van Essen: Communicatie zonder frustratie in het onderwijs. € 30,99. Een uitgave van Lannoo Campus, Amsterdam.*

Betekenis geven door middel van eigen verhalen

Een dag vol verhalen

Ilonka van der Sommen

WANT ZO DOEN WIJ DAT...

Daar sta je dan, met een feestmuts op, grote ogen en een scheve glimlach. Twee maanden ervoor was je nog op de vlucht, liet je jouw speelgoed achter in een land hier ver vandaan. De tocht die je samen met je moeder, broertjes en zusje aflegde op het water en over land was erbarmelijk.

Daar sta je dan met een kadootje voor je neus, een kadootje dat stevig is ingepakt. Telkens als je het wilt uitpakken zeggen wij: wacht nog even...eerst zingen!"

Vandaag vieren we je verjaardag, want dat doen wij zo in Nederland, muts op, eerst het liedje dan het kadootje openmaken. O... wacht eerst een handje geven en dank je wel zeggen.

Door de eeuwen heen is de kracht van verhalen een gegeven geworden waar elke cultuur zich in herkent. Veel van de feesten die wij in Nederland vieren zijn gerelateerd aan verhalen. In de loop der tijd ontstaan er verschillende versies van een verhaal en zie je hoe binnen de ontwikkelingen in de maatschappij accenten worden verlegd.

Door verhalen te leren vangen en vinden nodig je jezelf uit om de herinnering te koppelen aan je eigen professionaliteit. Eigen ervaringen bepalen mee het beeld en het denken daar waar het gaat over opvattingen, overtuigingen en daarmee het waarderen van diversiteit (Van den Bergh & van der Sommen, 2018).

BEWUSTWORDING DOOR VERHALEN

Hoe een verhaal ervaren wordt en er betekenis aan wordt verleend door de leerkracht, de leerling en andere betrokkenen is bij onderwijsprofessionals tijdens de cursus 'Vertel je verhaal' onderzocht. In het

kader van onderzoek van het lectoraat 'Waarderen van diversiteit' (Fontys OSO) is in de praktijk gekeken op welke manier verhalen ingezet kunnen worden. Eerst om als professional zelf bewust te worden van opvattingen en ideeën die je hebt over een leerling, een bepaald thema en zeker ook over je eigen werkwijze om vervolgens ook concrete werkvormen uit te proberen in de klas. Het ontdekken van de kracht van je eigen verhaal kan worden doorvertaald naar de verhalen van de leerlingen. Wanneer je leerlingen tijd en ruimte geeft om hun verhaal te ontdekken leren ook zij over zichzelf en de ander.

'VERTEL JE VERHAAL'

Uit de literatuur blijkt dat storytelling, het proces van verhalen vinden, vangen en reconstrueren professionals ondersteunt in die bewustwording (Van der Sommen, 2018).

Het vertellen van verhalen in de klas bij vakspecifieke en maatschappelijke thema's wordt vaak wel herkend. Het leren vertellen door gebruik te maken van belevingen en ervaringen (multi-zintuiglijk) wordt in groepen steeds meer ingezet. Hoe meer zintuigen je aanspreekt en inzet met het verhaal hoe meer het ook de verschillende leerstijlen van de leerlingen aan-

Verhalen zorgen voor
verbinding: ervaringen
worden gedeeld of maken
juist nieuwsgierig naar wat
je nog niet kent.

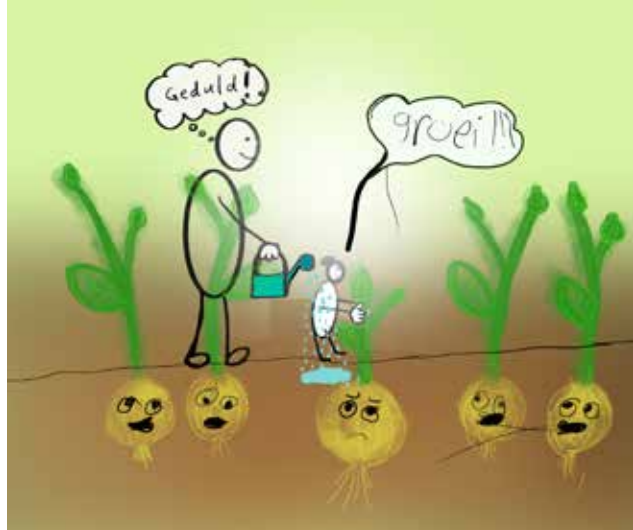
spreekt. Als we weten dat teveel verbale informatie niet bekijft, hoe mooi is het dan om door te bewegen, gebruik te maken van voorwerpen en beelden de leerlingen mee te nemen in je verhaal. Vraag de kinderen bijvoorbeeld om een voorwerp mee te nemen van thuis, laat hen zelf in het weekend een foto maken van iets wat zij leuk (of stom!) vinden. Voor kinderen kan een voorwerp, een geur of een beeld uitdagender zijn dan een vraag die wordt gesteld. In de cursus hebben ook alle deelnemers dit ervaren. Storytelling geeft stem aan de leerling én aan de leerkracht. Een beeld kan meer zeggen dan woorden, alhoewel:

Kijk eens naar de tekening die Anabel (11 jaar) heeft gemaakt. Wat zou haar idee zijn, welke betekenis verleent zij aan passend onderwijs en hoe vindt zij dat er het beste gehandeld kan worden? Als kijkers hebben wij vast allemaal een invulling van wat zij bedoelt, wij geven vanuit ons eigen referentiekader betekenis aan haar tekening.

Als we echt willen weten wat zij bedoelt, hoe zouden we haar verhaal kunnen vangen?

tekening: Anabel, 11 jaar

tekening: Anabel, 11 jaar

HERINNER JE JE VERHAAL

Herinneringen worden gevangen door verhalen verteld door de trainer. Een eigen verteld voorbeeld activeert het brein en soms duiken er dan herinneringen op waardoor de eigenaar verrast wordt. Bij het pakken van een willekeurig voorwerp uit een tas (in dit geval een kralenketting) herinnerde iemand zich haar eerste communie en vertelde in geuren en kleuren wat zij die dag droeg en hoe zij zich voelde. Ze was verwonderd over haar herinnering, want het was heel lang geleden dat ze hier bewust aan had gedacht. Het ene verhaal roept het andere op en maakt je bewuster van hoe je denkt en ervaart. Zo ook op de vraag om een voorbeeld van de juf of meester die je geïnspireerd heeft (je mentor en soms jouw held) te geven. Iedereen heeft wel een voorbeeld, soms iets wat tot je eigen verbazing weer naar voren komt! Het valt overigens wel op dat veel onderwijsprofessionals juist ook minder fraaie voorbeelden hebben en dat dát juist hetgeen is waarom ze het nu zelf anders willen doen! Veel leerkrachten vertellen over juffen en meesters die met veel fantasie, enthousiasme, vuur en verbeelding verhalen vertelden of juist over diegenen die heel streng waren. Want nu je dit leest, aan welke juf of meester denk jij nu? Wat sprak je juist zo aan in die persoon, of andersom: Hoe zou je echt niet willen zijn?

HET GEHEUGEN VAN JE ZINTUIGEN (OF JE ZINTUIGLIJKE ERVARINGEN)

De foto, een poëziealbum, het vriendenboekje of het avondvierdaagsespeldje uit de eigen schooltijd roept ook herinneringen op. Ook hier kun je, door gebruik

te maken van meerdere zintuigen, *vergeten verhalen* vangen. Door verder te vragen kwam een leerkracht van de zin: 'Ik liep naar school' uiteindelijk tot een omschrijving van de omgeving waar zij liep, welke dingen zij op de route tegenkwam en hoe zij dat ervaarde. De mimiek van de vertelster veranderde ook gaandeweg er meer details in haar verhaal werden opgehaald. De beschrijving van de context leverde een zichtbaar gevoel op.

Vaak stellen wij vragen aan leerlingen die ook een kort antwoord opleveren. 'Hoe was je weekend?', 'Heb je een leuke verjaardag gehad?' Ook hier kun je de zintuigen en beleving aanspreken. Hoe rook het gebakje, waar smaakte het naar en hoe was de eerste hap!

Zo bemerkte een cursist dat zij door de regel van de *stille vinger* heel strikt toe te passen, immers zij was zelf zo opgevoed van alleen praten als je een beurt

Door je eigen verhaal en dat van de ander te ontdekken ontstaan er nieuwe verhalen.

krijgt, ze de kinderen juist minder ruimte gaf. Door zelf te ervaren wat spreek- en vertelruimte doet, biedt zij de leerlingen nu meer kansen.

Voorwerpen, foto's, beelden en geuren nemen ons mee en vormen verhalen. Het luisteren naar elkaar heeft als opbrengst dat je je ook bewust wordt van de taal die je spreekt en de woorden die je kiest. Het inzoomen juist op detailniveau leert dat taal en ons verhaal vol stereotyperingen en onbedoelde aannames zit.

DE KRACHT VAN VERHALEN IN DE KLAS

In een oudergesprek met een niet-Nederlands sprekende ouder waarbij een tolk aanwezig is, ergert de leerkracht zich aan de moeder die slechts

interesse lijkt te hebben voor haar telefoon. De leerkracht beaamt dat zij de irritatie voelde toemen en zich ook enigszins verongelijkt voelde, immers zij had toch alle moeite gedaan! Op een bepaald moment toont de vrouw echter haar mobiel en blijkt dat ze naar een filmpje met een voorbeeld aan het zoeken was om te laten zien aan de leerkracht.

De leerkracht heeft het verhaal verteld en was zich meer bewust van de aannames die zij had. In de dagelijkse praktijk gaat alles zo snel en is stilstaan bij je eigen opvattingen en overtuigingen een uitdaging. Het reflecteren met verhalen door betrekkelijk eenvoudige werkvormen levert bewustwording op en maakt mensen meer gevoelig voor de betekenis van het verhaal. In de praktijk kun je ook leerlingen meer ruimte geven om hun verhaal te vertellen. Ze leren woorden, beeld of andere uitingvormen in te zetten om zich te uiten en worden in staat gesteld hun mening en kijk op een situatie te geven. Werken rond het thema 'helden' kan op veel verschillende manieren, zo kun je eerst beginnen met een game-character, filmster, you-tuber, tiktoker of sportfiguur. Nodig hen uit om kleurrijk te vertellen over waarom zij iemand als held zien en dat terugkoppelen naar hoe zij zelf denken en praten levert ook bij kinderen bewustwording op van opvattingen en stereotyperingen. Kinderen leren dat er meer perspectieven zijn en kunnen aan het eigen verhaal en dat van de ander betekenis verlenen.

Hoewel wij vaak vinden dat we al best veel weten over een leerling blijkt dat door ruimte te geven en het verhaal te laten 'zijn' ook wij verrast kunnen worden. Zoals een leerkracht zei: *'En toch word ik mij nu opnieuw bewust dat er zo'n hele leefwereld achter het verhaal zit...'*

Bronnen:

Klare, J. (2002). Atlas van de belevingswereld.

Amstelveen: Dijkgraaf & Van de Veere,

Tilink, G., Paulus, M. et al. (2014). *1001 Stories for Adult Learning*.

Storytelling als pedagogisch instrument: Sheherazade project

Bilzen: Landcommanderij.

Van der Sommen, I. (2018). Met welk verhaal kom jij op de propfen?

Zorgbreed 60, jrg. 15 nr. 4 blz. 8-10

Verhalen vertellen: de ondergrond voor taalontwikkeling

Melissa Krommedam-Wiebertjes

Mijn inschatting is dat de lezers van dit artikel niet van adellijke bloede zijn. Toch weet ik dat iedere lezer zich een voorstelling heeft gemaakt van het leven van een prinsesje. Hoe zit dat precies? Aan de hand van foto's, plaatjes en verhalen uit boeken hebben we in roze prinsessenjurkjes (of ridders voor de wat stoerdere onder ons) gespeeld en ons een voorstelling van het leven van een prinses gemaakt. Dit stelt ons nu in staat om zelf verhalen te vertellen en voorstellingen in onze gedachten te maken.

Als logopedist krijg ik vaak de vraag wat een kind op welke leeftijd moet kunnen qua verhalen vertellen. Springt hij niet te veel van de hak op de tak? Het verhaal heeft nog geen structuur. Verhalen vertellen draagt bij aan de persoonlijke ontwikkeling van kinderen. Door verhalen groeien kinderen in taalvaardigheid, cognitieve, creatieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Dit artikel geeft inzicht in wat er van kinderen verwacht mag worden en handvatten om kinderen per leeftijdsniveau te stimuleren.

VERHALEN VAN PEUTERS EN KLEUTERS (2-4 JAAR)

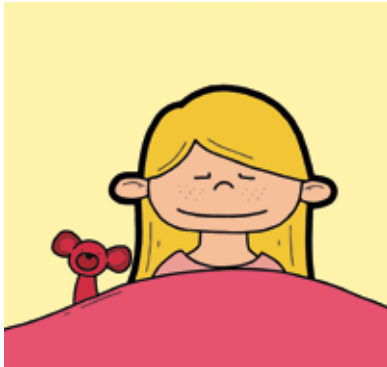
Rond 2 jaar wordt er een begin gemaakt met de ontwikkeling van de verhaalopbouw. Het kind heeft voldoende woorden en zinnen geleerd om iets te kunnen vertellen. Het kind krijgt meer beelden in zijn hoofd van hoe gebeurtenissen gaan in het dagelijks leven (mentale representaties). Deze beelden van de werkelijkheid kan hij beginnen voor te stellen in taal, tekeningen, imitaties en dergelijke. Dit past bij de cognitieve ontwikkeling van kinderen op deze leeftijd. Een peuter/kleuter beoordeelt dingen op de betekenis die ze voor hem hebben. Hij laat zich

volledig leiden door de waarneming van dat moment (intuïtieve intelligentie).

Het vertellen van een verhaal bij plaatjes is mogelijk als de ondersteuning van begin, midden en einde wordt geboden. Een peuter/kleuter vertelt vanuit zijn eigen oogpunt en kan zich nog niet inleven in de ander. Hij kan zich nog maar met één ding tegelijk bezighouden en de opvallende kenmerken plaatjes worden benoemd. De verhaalopbouw kenmerkt zich door een opsomming van deze feiten en het vliegen van de hak op de tak.

Dit zie je terug in onderstaande voorbeelden:

Figuur 1. Afbeeldingen uit Suus & Luuk Doen de dagelijkse dingen, ideaLOGO.

Maud, 3 jaar:

Bostel gaat poeste.
Oppe cee passe.
Enne sape.

Anne, 3 jaar:

Een meisje
Meisje op de w.c.
Een bed.

Je ziet dat Maud en Anne de opvallende kenmerken van de plaatjes benoemen. Het is een opsomming van feiten.

In deze fase is het belangrijk om samen boeken te lezen, te spelen en zo de innerlijke voorstellingen die een kind nodig heeft op te bouwen en uit te breiden. Als volwassene bied je de structuur en daag je het kind uit door het stellen van vragen.

VERHALEN VERTELLEN DOOR KINDEREN VAN 4-7 JAAR

Kinderen doen steeds meer kennis op over de wereld om hen heen. Ze stellen steeds meer vragen naar het hoe, wat en waarom. De wereld wordt steeds (be) grijpbaarder en de innerlijke voorstellingen worden

verder uitgebouwd. Er is een begin gemaakt met het symbolisch denken. Kinderen in deze leeftijd vinden het nog lastig om fantasie en werkelijkheid te scheiden. Alles kan en mag (magisch denken). Dit kleurt ook de verhaelopbouw. De werkelijkheid wordt vervormd door de eigen fantasieën. We zien een blij huis of een verdrietige beer. Aan levenloze objecten worden dezelfde eigenschappen toegekend als dat het zelf kind ervaart. Tegen de tijd dat een kind een jaar of 6-7 is, worden er steeds meer verbanden gezien in het verhaal. Het begin, midden en einde zijn nu zichtbaar in het verhaal en het kind kan zelf een verhaal bedenken. Dit zie je terug in onderstaande voorbeelden:

Figuur 2: Afbeelding uit Suus & Luuk Vakantiefoto's, ideaLOGO.

Mats, 5 jaar:

Er ging iemand voetballen en dat was hij. En zij ging lekker chillen op de bank.

Lian, 5 jaar:

Ze gaan op vakantie. Ze gaan naar het zwembad en ze gaan daar zwemmen. En ze duiken in het zwembad.

Rosie 6 jaar:

Suus en Luuk gaan op vakantie, ze gaan naar een houten vakantiehuisje, naar Petite Suisse. Suus neemt haar beer,

haar boek, haar pen, haar huisdier mee en Luuk zijn voetbal, zijn pen, boek en gameapparaatje.

Ella, 7 jaar:

Een jongetje en een meisje. Daar zijn allemaal koffers, daar is een bal. Ze gaan op reis.

Hans, 7 jaar:

Hun gingen verhuizen naar Lelystad. Met 4 koffers en een tas.

En hij is ver weg een beetje in het westen. En het huis is dan groot.

En toen kunnen hun weer terug. Of ze gaan op vakantie dat kan ook.

En dan gaan ze weet terug naar hun eigen huis.

In deze verhalen zie je dat kinderen kunnen bedenken wat Suus & Luuk gaan doen ongeacht of het op de afbeelding staat of niet. Wanneer kinderen ouder worden gaat het verhaal duidelijker vormgegeven worden en zie je een begin, midden en einde van het verhaal ontstaan. Het van de hak op de tak springen wordt geleidelijk minder, maar zien we nog vaak terug in deze fase.

Naast het voorlezen, lezen en spelen kan de verhaalopbouw in deze periode worden gestimuleerd door het stellen van verduidelijkende vragen die helpend zijn bij de structuur van het verhaal. De vragen van de volwassene stuurt het kind in de juiste richting en bouwt als het ware het begin, midden en einde van het verhaal. Door als volwassene het voorbeeld te geven en zelf veel te vertellen worden de verhaalopbouw en de innerlijke voorstellingen verder uitgebreid.

VERHALEN VERTELLEN DOOR KINDEREN VAN 7-12 JAAR

Kinderen vanaf een jaar of 7 zitten in het concreet operationele stadium. In het brein zijn innerlijke voorstellingen die het kind kan gaan bewerken. Doordat een kind weet hoe het zou moeten kan het zelf dingen gaan veranderen. Het kind kan zelf (in zijn hoofd) situaties bedenken of invullen wat er ook zou kunnen gebeuren. Het probleemoplossende vermogen is toegenomen. Gedachten kunnen worden

gecoördineerd en samengesteld. Hier begint de echte verhaalopbouw pas. Het verschil tussen fantasie en werkelijkheid is nu duidelijk en het kind kan zich inleven in de ander en dus ook van perspectief wisselen. We zien dit in onderstaande voorbeelden duidelijk naar voren komen.

Tyler, 9 jaar:

Het kindje staat aan de ene kant van de rivier, daarna dan loopt ie over de brug en dan komt ie aan de andere kant van de rivier. Of hij gaat zwemmen. Het kind die komt ineens een zeemonster tegen en die eet hem op. En dan zegt het monster: 'bleh wat smaakt ie vies!' en dan spuugt hij hem weer uit aan de andere kant van de rivier. En dan moet ie weer helemaal terug, maar dan komt het zeemonster weer en die eet hem weer op en die spuugt hem aan de andere kant weer uit.

Figuur 3. Afbeelding van 1 naar 3 uit het themaboek Zomer van Suus & Luuk, ideaLOGO.

In dit verhaal zie je terug dat fantasie en werkelijkheid gescheiden zijn, Tyler lacht nadrukkelijk bij het vertellen omdat ze inziet dat het eigenlijk niet kan. In haar hoofd zijn verschillende oplossingen bedacht en in denkstappen vertaald. Qua taalontwikkeling zie je terug dat er samengestelde zinnen zijn en oorzaak-gevolg relaties. Er is een duidelijk begin, midden en einde waarneembaar in het verhaal.

Fiene, 7 jaar:

Hij wil springen naar de overkant, maar hij is te klein. En toen viel hij in het water. Toen zwom hij naar de overkant. En toen klom hij op de kant.

Robin, 10 jaar:

Luuk staat op de kant. Hij wil heel graag naar de overkant, want daar staat een leuke boom om in te klimmen. Daarom gaat ie maar zwemmen. Het water is lekker warm. Als ie aan de overkant is, klimt ie meteen de boom in.

Hendrik, 10 jaar:

*Ik zie water en grond. En ik sta op de kant.
Ik wil naar de overkant, maar dat kan niet omdat er water tussen zit en ik moet iets verzinnen om er overheen te komen.
En ik heb een idee gekregen... mag ik het nog veranderen?
Na een half uur heb ik een idee gekregen. Ik kan er ook overheen springen*

In deze verhalen zie je terug dat de kinderen hun gedachten kunnen coördineren en een oplossing kunnen verzinnen. Ook kunnen zij zelf een idee bedenken voor iets wat niet zichtbaar is. Gedachten kunnen op allerlei manieren met elkaar worden gecombineerd.

In deze fase blijft het belangrijk om het kind te voeden met verhalen. Voorlezen is voor leerkrachten vaak een routine, maar het vertellen van verhalen niet. Door perspectief te wisselen leert het kind zich in te leven in de ander waardoor rolneming makkelijker wordt. Help het kind onderscheid te maken tussen fantasie en werkelijkheid en ga het gesprek over de verhalen aan. Door het gesprek te sturen leert een kind de stappen in gedachten te nemen en te redeneren wat de tussenstappen of het beginpunt van het verhaal was.

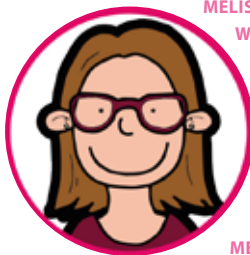
Echter naast dat het luisteren naar verhalen zorgt voor meer taalvaardigheid is het ook belangrijk om kinderen te stimuleren tot het vertellen van verhalen. De gemiddelde spreektijd in een klas is erg beperkt, namelijk tot het beantwoorden van vragen of het jaarlijks geven van een spreekbeurt. Door kinderen uit te dagen verhalen te vertellen worden de denkontwikkeling, formuleervaardigheden en presentatievaardigheden gestimuleerd.

DE ROL VAN DE LEERKRACHT

Kinderen moeten eerst de wereld om zich heen begrijpen en innerlijke voorstellingen maken om verhalen te kunnen vertellen. Voor het opbouwen van hun eigen innerlijke prinsesje hebben ze de hulp van volwassenen nodig. Het maken van innerlijke voorstellingen doen we onder andere aan de hand van het lezen van boeken, spelen en het vertellen van verhalen. De leerkracht geeft hierbij het voorbeeld en inspireert het kind. Het is de taak van hen om kinderen mee te nemen in (prenten)boeken, spel en verhalen om zo de ondergrond te leggen voor hun eigen verhaalontwikkeling. Het vertellen van samenhangende verhalen begint rond het tweede levensjaar en verfijnt zich steeds verder. Door kinderen uit te dagen om zelf ook verhalen te gaan vertellen worden veel vaardigheden geoefend.

OVER DE AUTEUR:

MELISSA KROMMEDAM-WIEGERTJES IS
WERKZAAM ALS LOGOPEDIST EN
AUTISMEDESKUNDIGE BINNEN DE
VROEGBEHANDELING VAN DE
KONINKLIJKE KENTALIS EN IS
DOCENT AAN DE OPLEIDING
LOGOPEDIE TE UTRECHT, HET
KENTALIS LEERHUIS EN DE
IDEALOGO ACADEMY. CONTACT:
MELISSA.KROMMEDAM@IDEALOGO.NL

VERDER LEZEN:

- Cornelis, A., (2015). Cognitieve ontwikkeling deel 1, Denkontwikkeling. Thomas More Kempen.
- Gerrits, E., Beers, M., Bruinsma, G., & Singer, I. (2017). Handboek Taalontwikkelingsstoornissen. Bussum: Coutinho.
- Lam - de Waal, N., Scheper, A., Rispens, J. (2015). Vertelvaardigheden bij kinderen met een specifieke taalontwikkelingsstoornis en zich normaal ontwikkelende kleuters
- Stem-, spraak- en taalpathologie, Volume 20, pp 175-197.

“Op de pabo is mij niet geleerd om verhalen te vertellen.”

Verhalen vertellen = beelden overdragen

Nanny de Backer

Verhalen vertellen kwam op mijn pad toen een coach mijn grote voorstellingsvermogen en expressie herkende. Hij opperde dat verhalenverteller wel wat voor mij zou zijn. Ik wist niet precies wat dat inhield, maar er was een klein vlammetje gaan branden. Ik deed een basiscursus ‘vertellen’ bij de vertelacademie en er ging een wereld voor me open. Wat heerlijk om helemaal op te gaan in een verhaal. En nog mooier was het toen ik merkte dat ik zelf ook mensen mee kon nemen in mijn verhaal. Ik vertel aan kinderen en volwassenen, bijvoorbeeld bij een thema of afscheid van een collega. Elke keer is het gaaf om die sfeer te voelen als we allemaal in hetzelfde verhaal gezogen worden, dat geeft verbondenheid. Mijn vlammetje werd een groot vuur.

Verhalen worden al eeuwen lang verteld. Sprookjes, grappige verhalen en verhalen passend bij de jaargetijden. Deze verhalen gaan een heel leven mee. Al die verhalen geven wijsheden mee, waarmee de kinderen in nieuwe situaties weer hun voordeel kunnen doen. *“Verhalen vertellen in de klas is samen oefenen hoe het leven werkt.”* (Mark Mieras). Verhalen worden goed onthouden door de grote betrokkenheid

bij het luisteren. De kinderen in mijn klas zijn een bereidwillig publiek. Ze kennen het verhaal toch niet, dus alles wat je vertelt, is goed. Dat geeft veel ruimte voor de verteller! Er zijn verhalen genoeg te vinden op internet (beleven.org) passend bij elke leeftijd en thema. In groep 8 kwam ik een Sintverhaal vertellen. Toen een aantal stoere jongens dat hoorde gingen ze al bij voorbaat zuchten. Ik zag het en beloofde ze dat het goed zou komen. Het verhaal is hilarisch en provocerend. Vooral toen ik Boze Berta uitspeelde met grove taal en een rochel spuug, kwamen ze niet meer bij. Ze hebben genoten en ik ook.

VOORLEZEN OF VERTELLEN?

Er is een groot verschil tussen voorlezen en vertellen. Bij vertellen is er niet de fysieke barrière van het boek, je hebt een directer contact met je publiek. Maar het grootste verschil is dat je vertelt vanuit je eigen voorstellingsvermogen. Je beschrijft de beelden die je voor je ziet. Door het inleven in de personages laat je met je eigen lijf de personages tot leven

komen. Je beweegt heel anders als ‘stoere kapitein’ dan als ‘onzeker jongetje’. Luisteraars keren in zichzelf en beleven daar het verhaal. Alle kinderen maken zich die levende beelden eigen en kunnen daardoor een prachtige film in hun eigen hoofd maken, want wat voor verhaal het ook is, je mag helemaal zelf verzinnen hoe het eruit ziet. Tijdens het luisteren is het hele brein actief en zelfs de zintuigen komen tot leven. Je ervaart de emoties van de personages, je ziet voor je wat er gebeurt, je ruikt de geuren en je voelt het op je huid. “Ze was bang, haar hart klopte in haar keel. De regen spatte op haar

Als verteller zie ik het verhaal terug op de gezichten van de kinderen.

gezicht. Het werd al donker. Het bos rook naar natte bladeren en ze rende zo hard ze kon.” Het eigen voorstellingsvermogen ontwikkelt zich.

VERHALEN VAN VROEGER

Kinderen worden platgewalst door beelden op tv en computer, maar ze blijven bij deze beelden passief. Bij verhalen vertellen moeten ze actief zijn en wordt hun fantasie geprikkeld. Dit maakt veel indruk, want als je er een jaar later op terugkomt dan weten ze nog precies welke verhaal je vorig jaar verteld hebt. Dat geldt ook voor mezelf. Toen aan mij gevraagd werd welke verhalen ik me nog herinnerde, kwamen ineens de geschiedenisverhalen van mijn lagere school weer

naar boven. Bijvoorbeeld het reizen in een trekschuit. Dat gevoel van lekker warm zitten in de kajuit met een snorrend kacheltje. De schipper met zijn pijp en de rust van het reizen over water zonder motor. Ik zag de beelden weer en voelde het ook.

INLEVEN IN TIJD EN ACTIVITEIT

Toen ik groep 5 had, besloot ik om bij elk hoofdstuk van geschiedenis een verhaal te maken, zodat ze die tijd nog beter konden beleven. Er zijn verhalenboeken over de geschiedenis en die heb ik bewerkt tot een vertelling van 30 minuten waar ook de elementen inzitten die de kinderen moeten leren. Prachtig vinden ze het. Ze leven mee met de hunebedbouwers en griezelen bij de aderlating. Op deze manier wordt de geschiedenis toegankelijker voor ze, omdat ze zich kunnen inleven in die tijd. Ze krijgen meteen ook de kleine dagelijkse dingen mee die anders waren in die tijd, zoals het dragen van klompen, de meisjes met hoofdkapjes en het ontbijt van pap met brokken.

KINDEREN ZELF VERHALEN LATEN MAKEN

In de taalmethode worden stelopdrachten gegeven, maar die moeten dan in een half uur af zijn. Dat lukt nooit. Ik spaar de stelopdrachten op en aan het eind van een blok besteed ik een hele week aan één stelopdracht. We gaan eerst aan de slag om beelden te bedenken, door associëren, tekenen en brainstormen. En dan gaat ieder voor zich een verhaal schrijven. Geïnspireerd door het luisteren naar mijn verhalen gaan ze makkelijker aan de slag om een eigen verhaal te maken. Daarna gaan de kinderen hun verhaal samen bespreken en het verhaal of de zinnen

mooier maken, de spellingfouten worden eruit gehaald. Tot slot wordt de tekst in het net geschreven. Alle verhalen worden voorgelezen, want je schrijft een verhaal om het te vertellen aan anderen. Je ziet dan ook de trots van kinderen als iedereen hun verhaal hoort. Daarna hangen we ze op in de klas, zodat ook de ouders of anderen ze kunnen lezen. In een verhalenmap verzamelen we de verhalen die ze aan het eind van het jaar mee krijgen. In die map met verschillende verhalen zie je de groei die de kinderen doormaken in het schrijven van verhalen. Ieder kind gaat beter schrijven door het gebruik van zintuiglijke beschrijvingen en een betere verhaallijn. _

Verhalen vertellen is leuk om te doen en de kinderen

“Als je intelligente kinderen wilt, vertel ze dan sprookjes. Als je wilt dat ze nog intelligenter worden vertel ze dan nog meer sprookjes.”
(Albert Einstein)

genieten ervan. De taalontwikkeling wordt gestimuleerd en lesstof beklijft beter. Zet je bezwaren dat je geen tijd hebt aan de kant. Laat de tekst los en zie het verhaal voor je.

TIPS!

- Begin met een kort verhaaltje van 3 minuten. Of neem een verhaal dat je al kent: een sprookje of een bijbelverhaal.
- Teken voor jezelf hoe de personages eruit zien.
- Neem dan de vijf belangrijkste stappen van een verhaal: het begin, dan gebeurt er wat, het hoogtepunt, hoe dan verder en het slot.
- Schrijf een samenvatting van het verhaal.
- Leg je voorbereidingen weg en begin te vertellen. Heb lef en heb er vooral plezier in. Je zult zien dat de kinderen ervan genieten!
- Elk jaar kun je dezelfde verhalen weer gebruiken en zo een repertoire opbouwen.

NANNY DE BACKER IS VERHALENVERTELLER EN LEERKRACHT GROEP 4 OP CBS HET LICHTPUNT TE RHOON.
NDEBACKER@OUTLOOK.COM

Literatuur:

Antroposofie inspireert. *Antroposofie Magazine*, 14 juni 2019.

Holmer, Marco (2010).

Professioneel vertellen. Zoetermeer: Free Musketeers.

Woerkom, Hans van (z.j.; plm 2014) Een Schatkist vol Vertelgeheimen.

Vlaardingen: FortMedia.vrijboeken.com.

Verhalen en een taalontwikkelingsstoornis (TOS)

Saskia Buskermolen

De meeste kinderen vinden het leuk om voorgelezen te worden, ook kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS). Vaak is het een gezellig moment van gezamenlijke beleving, interactie en een rustpunt op de dag. Het is ook een prima gelegenheid om doelgericht aan een aspect van de taalontwikkeling te werken.

In dit artikel laat ik zien hoe het mogelijk is om schoolbreed, met één prentenboek te werken. En hoe het plezierige aspect van het lezen van verhalen te combineren is met het werken aan gerichte doelen, passend bij de specifieke doelen van de leerling.

Aandachtspunten bij het kiezen van een (prenten)boek:

- Een rijk en gevarieerd taalaanbod
- Aantrekkelijke vormgeving
- Het verhaal inspireert tot talige interactie
- Het boek sluit aan bij de persoonlijke doelen van de leerlingen
- Het boek past binnen een thema in de school
- Afwisseling in aanbod (b.v. met/zonder tekst, op rijm, 'zoek'boeken, e.d.)

In mijn werkpraktijk, een reguliere basisschool in Amsterdam is actief gewerkt aan het thema 'Reis mee' van de Kinderboekenweek 2019. Ik besloot daar bij aan te sluiten met het prentenboek 'André het astronautje op zoek naar Laika' van André

Kuipers en Natascha Stenvert. Dit prentenboek past bij de gestelde criteria. Het wordt aanbevolen voor kinderen van 4-6 jaar en is geschikt voor kinderen (met TOS) uit de midden en bovenbouw van het basisonderwijs.

DRIE LESBESCHRIJVINGEN VOOR KINDEREN MET EEN TOS

Yasmine (groep 2) heeft o.a. problemen met het herkennen en benoemen van basisgevoelens bij zichzelf en anderen. Hierdoor verloopt de afstemming met klasgenootjes moeizaam en is er vaak sprake van miscommunicatie.

Doel van de les:

Yasmine kan de emoties 'bang' en 'blij' herkennen en benoemen bij de hoofdpersonen van het boek

Ik lees het prentenboek voor aan Yasmine. Hoewel het taalgebruik van het prentenboek ver boven het niveau van Yasmine uitsteekt, begrijpt ze het verhaal van Laika die de ruimte in gaat met de raket, de schrik (bang) die dat teweegbrengt bij André en Valentina en hoe blij iedereen is als ze elkaar weer vinden. We kijken samen naar de prenten en naar de gezichtsuitdrukkingen van André en Valentina. We praten over wat er gebeurt waardoor André en Valentina schrikken en bang zijn, hoe dat voelt (in je

buik)? We praten over hoe het voelt als André en Valentina hun hondje Laika weer vinden. We kijken naar de afbeeldingen en vertellen wat we zien (lachen, knuffelen, naar elkaar toe rennen). Ik pak een spiegel en we tonen allebei gezichtsuitdrukkingen die passen bij de emoties blij of bang.

Bij Hasan (groep 5) is thuis de voertaal vooral Turks, maar desondanks is de eerste taal van Hasan het Nederlands. Hasan heeft een achterstand van ruim twee jaar in vergelijking met zijn leeftijdsgenoten voor wat betreft de woordenschat.

Doel van de les:

- Het vergroten van zijn woordenschat door Hasan
- zelf moeilijke, nieuwe woorden en uitdrukkingen te laten zoeken in het prentenboek
- zelf de betekenis hiervan op te laten zoeken
- zelf een manier te bedenken om deze woorden en uitdrukkingen te verwerken en in te prenten

Bij de introductie van het prentenboek laat ik Hasan zelf het boek voorlezen. Dat lukt hem voldoende goed. Bij moeilijke passages, lastige woorden en onbekende uitdrukkingen hapert hij wat. Dit is meteen een signaal voor mij om aan deze woorden/zinnen aandacht te besteden. Na een kort gesprekje over de strekking van het boek zoomen we in op deze moeilijke woorden/zinnen (op micro-niveau van de tekst). Hasan komt zelf o.a. met: 'Zet jullie maar schrap!', 'Ze vliegen elkaar om de hals', Valentina tuurt naar buiten', 'een antenne'.

LOOP NAAR DE MAAN

Dit is een uitdrukking
Het betekent; 'Zoek
het uit, stop met
zeuren.'

Valentina zegt: 'Laika, loop jij toch naar de maan. Ik heb nu écht geen tijd om met je te spelen.'

Met behulp van het zoekprogramma op de computer achterhaalt Hasan zelf de betekenis van deze moeilijke woorden/zinnen. Hasan wil zelf woordkaarten maken die op de woordmuur geplakt worden. Sommige woorden spelen we uit in een rollenspel ('loop naar de maan'), we zoeken tegen-

stellingen (lanceren <-> landen) en werkwoorden doen we ('turen'). Hasan is actief bezig met het uitbreiden van zijn woordenschat, de woorden worden gevisualiseerd en soms zelfs lichamelijk ervaren én in een context (het prentenboek) aangeboden.

Mark (groep 7) ontwikkelt zich op alle fronten positief en is zeer gemotiveerd. Het vertellen van een verhaal vindt hij erg moeilijk. Hij stemt onvoldoende af op de voorkennis van de luisteraar, weet hoofd- en bijzaken niet te scheiden, hij verbindt de zinnen onvoldoende met elkaar waardoor het verhaal 'los zand' is.

Doel van de les:

Mark kan met behulp van de verhaalvlecht de kern van het verhaal vertellen in zinnen die met elkaar in samenhang zijn waarbij hij aandacht heeft voor de temporele ordening (eerst, dan, daarna, en toen, tenslotte, e.d.)

Ik laat Mark zelf het boek lezen. Hij vindt het grappig maar wel een beetje kinderachtig. Desondanks is hij erg betrokken bij het nadenken over en benoemen van de plot-elementen met behulp van de verhaalvlecht. We praten over de hoofdpersonen (uiterlijk, karakter, waar is hij/zij goed/niet goed in), de setting,

de startschop (de initiërende gebeurtenis in het verhaal), het gevoel van de hoofdpersonen over het probleem, het plan hoe het probleem op te lossen, de stappen hoe het probleem op te lossen, de ontknoping en tenslotte het eindgevoel. Met behulp van de symbolen van de verhaalvlecht op het werkblad wordt Mark gestimuleerd op een systematische manier het verhaal te analyseren en in steekwoorden het plot-element te beschrijven. Op kaartjes schrijven we de woorden die een temporele ordening aanbrengen. Die legt Mark naast de verhaalvlecht zodat hij die kan gebruiken bij het vertellen.

Als Mark het verhaal van het prentenboek navertelt, houdt hij de verhaalvlecht in zijn handen. Hij vertelt van boven naar beneden (van hoofdpersonen tot de kleine hartje onderaan) de plot-elementen, zoals hij die heeft bedacht bij de symbolen en zet bewust de woorden in voor de temporele ordening. Deze manier van werken stimuleert het aanbrengen van structuur en samenhang in het verhaal. Mark heeft er plezier in. Hij doet zijn uiterste best, zoals altijd. Hij merkt zelf op dat de Verhaalvlecht hem helpt bij het vertellen.

BRON:

Andre het astronautje, Op zoek naar Laika. Een uitgave van de Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse boek ter gelegenheid van de Kinderboekenweek 2019.
Auteur: André Kuipers / Illustraties: Natascha Stenvert

**SASKIA BUSKERMOLLEN IS
AMBULANT BEGELEIDER VAN
LEERLINGEN MET TOS
(KENTALIS)**

Bekendmaking winnaar 2020 uitgesteld vanwege corona-crisis

Genomineerden voor Onderzoeksprijs 10XBETER!

Sinds enkele jaren wordt tijdens de jaarlijkse Kennis Plaza van Fontys Pro Educatie ook de winnaar van de Onderzoeksprijs bekendgemaakt. Door de corona-crisis is de studiemiddag uitgesteld naar een later tijdstip. Dat betekent ook dat de winnaar van de Onderzoeksprijs nog niet kan worden gepresenteerd.

De Onderzoeksprijs werd een tiental jaren geleden op initiatief van Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg (OSO) onder de naam 10XBETER! in het leven geroepen. Excellente onderzoeken die gedaan waren in het kader van de master Educational Needs werden genomineerd en door een kritische jury op een aantal aspecten beoordeeld. Sinds enkele jaren zijn ook de masteropleidingen 'Leren en Innoveren' en 'Leadership in Education' betrokken bij de nominatie. Dit jaar is de masteropleiding Toetsdeskundige, die wordt verzorgd door de lerarenopleiding aan de ranking toegevoegd. De 10 beste praktijkgerichte onderzoeken zijn te lezen in de glossy 10XBETER! De glossy is gratis aan te vragen bij oso@fontys.nl.

De titels van de onderzoeken zijn als volgt:

- *Naar een maximale kwaliteit van toetsing in de opleiding verpleegkunde.* Carla Alblas, Albeda Zorgcollege.
- *Docenten voorbereiden op inclusief volwassenen-onderwijs.* Jo Daems, Thomas More Hogeschool te Geel (B.)
- *Zorg voor een veilige schoolomgeving.* Bram van Dommelen, basisschool Den Doelhof te Meijel.
- *Communiceren over leeropbrengsten van ernstig meervoudig beperkte kinderen.* Edwin Groten-traast, Emiliusschool te Son.
- *Thuis lezen met de Letterbak.* Nicolette Arets, basisschool Jacinta te Breda.
- *Leerlingen met verstandelijke beperking betrekken bij hun ontwikkelingsplan.* Liesbeth Nielen, Beekdal VSO te Amersfoort.
- *Het geven van formatieve feedback.* Patrick Scheijvens, basisschool Harlekijn te Venlo.
- *Zelfsturing en het leerproces.* Johan Swinkels, Vitusschool te Well
- *Alertheidsregulering bij leerlingen met een verstandelijke beperking.* Floor van Nuenen, sbo Villa Vlinderhof te Waalwijk.
- *Autonomie-ondersteuning op school.* Ellen Vos, kindcentrum Kruisboelijn te 's Hertogenbosch.

Bij elke genomineerde geeft de leidinggevende zijn of haar visie op de impact van het onderzoek op de ontwikkeling van de school.

Daarnaast staan er interviews in met Frank Cornelissen (over de wens van beschikbaarheid van wetenschappelijke literatuur); Kees Vernooy (over de taak van de schoolleiding); Mariette Haasen (over NRO-project Jeugdhulpverlening in de school) en Desiree Joosten (lector Technology Enhanced Assessment).

Verhalen vertellen in de vrijeschool

Sigrid Ketelaars & Cordula Knupfer

Stel je eens voor: er was een toverdrankje dat kinderen even stil liet zitten en vol ononderbroken aandacht liet luisteren. Dat tegelijkertijd de fantasie be vleugelde en de woordenschat verbreedde. Dat het de kinderen dan mogelijk maakte zich zachtjesaan in een ander in te leven en hun gevoelens kon leren delen. Dat hun vertrouwen sterkte en hen met moed en positiviteit vooruit liet kijken naar dat wat nog op hun pad zal komen.

Dit tovermiddel bestaat; het zijn de verhalen, die wij onze kinderen vertellen. Vertelminuten zijn waardevolle les- en leefminuten. De leerkracht kan door het vertellen van verhalen inspelen op de verschillende behoeften en eigenschappen van de kinderen in de klas. Het kind moet kunnen voelen dat de verteller zich heeft ingeleefd, het verhaal zich eigen heeft gemaakt. Dat de verteller eveneens is geraakt, geschrokken of bewogen. Alleen dan kan er een vonk overspringen. De leerkracht doet ertoe en is inclusief de leerlingen deel van het te vertellen verhaal. Door de ogen van de leraar ontmoeten de kinderen de wereld.

DE GOUDEN SLEUTEL – GEBROEDERS GRIMM

“Het gebeurde in de winter, er lag een dikke sneeuwlaag” Bij deze zin zijn vele blikken op mij gericht. Het helpt als ik bewust mijn stem iets lager inzet. Dan vertel ik verder: “Een arme jongen moest hout halen op een slee. Hij bibberde van de kou. Hij verzamelde een voor een al het hout dat hij vinden kon in het bos. Omdat hij het zo koud had gekregen wilde hij niet meteen naar huis, maar maakte eerst een vuurtje om zich op te warmen. Hij veegde wat sneeuw weg van het pad om daar een vuurtje te kunnen maken. Toen hij een plek grond tot op de aarde schoon had, zag hij daar.....een “gouden sleutel” vol verwondering zie je alle kinderen

naar een plek op de grond kijken waar ik ook naar kijk. De nieuwsgierigheid is gewekt. Dan vervolg ik mijn verhaal. “De jongen keek naar het sleuteltje, pakte het op en dacht...als hier een sleuteltje ligt dan zou er ook ergens een kistje moeten zijn en begon zo in de grond te graven. Daar vond hij een ijzeren kistje. “Als die sleutel nu maar past! Er zitten vast kostbare dingen in dat kistje. Hij zocht naar het sleutelgat, en onderzocht het hele kistje van boven tot onder.” Een paar kinderen staan op van hun stoel om ook bovenop het kistje te kunnen kijken. En dan is er een die het sleutelgat ziet. Ik kijk ook nog eens goed naar mijn “onzichtbare kistje” en dan vertel ik weer verder. De jongen ziet een heel klein sleutelgat en steekt het gouden sleuteltje erin. Het sleuteltje past precies. Hij draait het sleuteltje een keer om. Als er een toppunt van aandacht is tijdens een verhaal dan is dat wel op dit moment. Ik vervolg mij verhaal; nu moeten we wachten tot hij het kistje helemaal ontsloten heeft, en dan zullen we horen wat voor wonderlijke dingen in het kistje lagen. De meeste kinderen zijn nog vol verwachting, maar dan zijn ze teleurgesteld dat hier het verhaal stopt. Bij anderen gaat de fantasie de vrije loop.

DE MAGIE VAN HET VERHAAL

De waarneming van de leerkracht speelt een belangrijke rol hierbij, kijken of het kind er nog bij is, inspelen op wat er beleefd wordt en zo het verhaal

samen laten ontstaan tussen verteller en luisteraar. Alleen daar kan de magie van een werkelijk goed verhaal ontstaan. Misschien is het tovermiddel niet het verhaal, maar de band met de inhoud en de persoon die het verhaal mag vertellen, het daarbij nauwgezet waarnemen en vervolgens subtiel inspelen op de luisteraars. Ook met de verteller gebeurt er van alles tijdens het vertellen, oude beelden worden wakker gemaakt, aangeraakt en worden via het vertellen op nieuw doorgegeven. Zo sterken de beelden ook de verteller.

EMPATHIE EN CREATIEVE ONTWIKKELING

Binnen het vertellen speelt empathie een rol. De vaardigheid je in een ander in te leven. Het lijkt op een reis die wij maken door vreemde, soms nog onbekende landen en streken. En dat wil niet zeggen dat

Door het vertellen van verhalen inspelen op de verschillende behoeften en eigenschappen van de kinderen in de klas.

een reis alleen maar makkelijk en vrolijk is, maar juist in landen met andere culturen en gewoontes vraagt deze reis veel van de reiziger. Zoals wij met andere mensen spreken en proberen ze te begrijpen, je eigen perspectief, standpunt loslaten en met de ander mee bewegen. Hiermee ondersteun je de ontwikkeling van het kind om de manier waarop ze in de wereld staan steeds breder te laten worden.

De kinderen creëren zelf tijdens het luisteren de mensen, dingen en dieren uit het verhaal. De woorden nodigen uit om alles naar eigen inzicht in te kleuren, al dat ontspringt uit hun fantasie. Zij zijn de schepende in deze wereld. Verhalen raken en nodigen de fantasiekrachten uit. In de fase van groei zorgt dit

voor de creatieve ontwikkeling van het denken en draagt ook fysiek bij tot een gezonde ontwikkeling.

VERHALEN WEERSPIEGELEN DE ONTWIKKELING VAN HET KIND

Binnen de vrijeschool worden kleuterklassen gezien als voorbereidende jaren op de jaren die daarna komen in groep 3 t/m 8. Daarbij is het vrije spel nog een essentieel onderdeel. Ook al in de kleuterklas worden er dagelijks verhalen verteld zoals sprookjes. Deze worden vanuit de originele oorsprong verteld, waarbij herhaling en vertellen op rijm van een belangrijke rol speelt. De reeks van verhalen die worden verteld weerspiegelen de ontwikkeling van het kind dat in de lagere klassen nog sterk op zijn eigen fantasievolle wereld is gericht. En daarna groeit tot een jongere die in staat is werkelijkheid van fictie te scheiden en de wereld om zich heen wil verkennen. Tegelijkertijd zoekt het kind ook houvast bij 'sterke persoonlijkheden' om te kunnen navolgen. Verhalen zijn een constante begeleider bij het opgroeiende kind op de vrije school.

In **groep 3** vertellen we sprookjes waarin alles nog mogelijk is. Deze verhalen staan nog dicht bij het kind. Zo kunnen kinderen van deze leeftijd nog heilig in kabouters geloven of hebben ze een onzichtbare vriend.

In **groep 4** zijn het de fabels en heiligenlegenden; in dit jaar gaan kinderen zien dat de kinderen in de klas anders zijn dan zichzelf. Iedereen heeft zo zijn 'eigen aardigheden'. Dit komt ook naar voren in de fabels waarin de dieren uitvergroten eigenschappen van de mens laten zien. De sluwe vos, de snelle haas, de wijze uil.....al deze eigenschappen bezitten wij zelf ook. Naast de verhalen over de dieren waarin de menselijke eigenschappen worden uitvergroot worden ook de heiligenlegenden verteld. Hier gaat het over al het goede wat de mens in zich heeft en wat een mens kan doen als hij zich hiervoor inzet.

In **groep 5** vertellen we de verhalen uit het Oude Testament. Dit lijkt al meer geschiedkundig, historisch te zijn. Een van de verhalen gaat over Mozes en het volk dat lijdt. Dit beeld kun je terugzien in een klas. Ergens net voor het einde van het schooljaar worden de kinderen wakkerder. Ze gaan meer

opmerken van de leerkracht. Waar ze eerst vanzelfsprekend de leerkracht volgden, worden ze als kind kritischer. Toch durven ze nog niet echt te zeggen wat ze vinden, maar begint dat met gemopper. Het kan helpend zijn voor het kind om zich te herkennen in dat beeld van het volk.

De verhalen in de hogere klassen benaderen steeds

De kinderen creëren tijdens het luisteren de mensen, dingen en dieren uit het verhaal.

meer een geschiedkundige, echt gebeurde wereld. In **groep 6** vertellen we de verhalen uit de Germaans mythologie (Edda). In deze verhalen gaan de goden ook voor het eerst twijfelen en zullen keuzes moeten maken. Deze verhalen staan symbool voor de fantasie die in deze periode plaats maakt voor een meer realistisch denken.

In **groep 7** de Griekse, Egyptische en Indische mythologie en in **groep 8** de Romeinse mythologie/ geschiedenis. De interesse voor de personen in deze verhalen worden naarmate de kinderen ouder worden steeds groter. De fantasie heeft plaats gemaakt voor het willen weten hoe de wereld om hen heen in elkaar zit. De kinderen nemen meer afstand van de wereld en kijken vanaf dan met een ander bewustzijn naar de wereld om zich heen.

In het leerplan van de vrije scholen wordt er een bijzonder waarde aan het vertellen toegeschreven. In het begin van de ochtend staat er een meer muzikale activiteit centraal, waarna er een hoofdgedeelte volgt met mondeling- en schriftelijk werk rondom een bepaald thema om vervolgens af te sluiten met een zich steeds voortzettende vertelling waarin de leerlingen mogen duiken.

Door het natuurlijke medium van taal, waarin zich de

menselijke persoonlijkheid uitdrukt, worden bij de leerling levendige beelden wakker gemaakt. Zij veranderen in de loop van de ontwikkeling van het kind totdat zij voor de poort van hun volwassen leven staan. De verhalen zelf ondergaan verschillende metamorfoses en worden daarmee een steun voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind. Zoals alle inhouden van het leerplan richt zich ook het vertellen naar ontvankelijkheid en de innerlijke honger van het kind. Zo bestaat er een leeftijd voor sprookjes, maar ook jaren waarin over historische gebeurtenissen of biografieën van mensen verhaald wordt die mede de geschiedenis hebben bepaald. Met het vertellen wordt er niet gepoogd een leerdoel te behalen maar gepoogd de ontwikkeling te ondersteunen.

Kortom door al deze verhalen heen zit ons pedagogisch handelen. Onderwijzen is ook opvoeden. Dat is het uitgangspunt dat in de vrije school centraal staat. We begeleiden de kinderen in hun leerproces. Naast het leren lezen en schrijven werken we aan de gehele ontwikkeling van het kind, zowel individueel als in relatie tot de ander. Onze aanpak is gebaseerd op het mensbeeld vanuit de antroposofie, een visie vanuit de mens bestaande uit lichaam, ziel en geest. In ons leerplan beschrijven we dat kinderen verschillende fases in hun jongere jaren doormaken. Ons onderwijs en de (vertel)lesstof wordt hierop afgestemd. Zo ontdekken en ontwikkelen de kinderen hun talenten en draagt ook het vertellen bij aan de ontwikkeling van het kind. Als leerkracht bouw je door de jaren heen een scala aan verhalen op en lukt het je steeds beter om vele verhalen je eigen te maken en verhalen te kiezen die op dat moment aansluiten bij de groep. Dit maakt dat verhalen vertellen een tovermiddel is.

**SIGRID KETELAARS (L.) WERKT
OP VRIJESCHOOL DE REGENBOOG
IN EINDHOVEN.
CORDULA KNUPPER (R.)
IS LEERKRACHT AAN DE
VRIJESCHOOL.**

Bewegen... zingen... en daarbij zintuigen aanspreken

Verhalen vertellen met kleine liedjes

Jitske Draijer

We weten het allemaal al. We wisten dat de zintuigen meedoen: dat je door touwtje springen en ondertussen zingen *'in spin de bocht gaat in'*, ging leren en je lichaamsbesef ontwikkelde. En dat het ritmisch opzeggen van getallen en woorden ons stimuleerde om de nieuwe reeksen te onthouden. En we wisten eigenlijk ook wel dat *'de kleine'* vroeger rustig werd van het wiegen in je armen en zingen van *'nu ja nu ja, kindje klein...'*

Natuurlijk wisten we toen nog niet van wetenschap en onderzoek hoe het werkt. We wisten het gewoon, onze oma's wisten het en vertelden ons de verhalen. We wisten al dat de combinatie van op ritme bewegen en zingen en daarbij zintuigen aanspreken sterk is. We wisten dat bewegen ontdekken is en dat zingen leren is.

ZINTUIGEN AANSPREKEN

De kracht van muziekwerkwijze *De Beweegliedjes* is de combinatie van muziek, zingen van eenvoudige korte teksten en het prikkelen van zintuigen. De Beweegliedjes zijn nieuw ontwikkelde liedjes waarin we stampen, dansen, proeven, wiebelen, in elk liedje een zintuig. De korte verhalende teksten zijn meestal niet op rijm geschreven maar op begrippen die bij elkaar passen, bijvoorbeeld stampen en voeten. Bij elkaar passende woorden zijn belangrijk voor het ontwikkelen van herkenning en taalbegrip.

Als muziektherapeut merk ik dat alleen zingen en het aanbieden van liedjes niet voldoende is. Wanneer je daarbij zintuigen aanspreekt en leert kijken naar het effect ervan wordt het inzetten van liedjes en muziek beter, methodischer en veel leuker. De bestaande oude liedjes waren naar mijn idee niet voldoende ontwikkelingsgericht vandaar dat ik nieuwe liedjes ging bedenken. En al werkende op de groepen met

Hoe weet jij eigenlijk...

dat ik van de wind houd? De wind, harde wind in mijn gezicht en door mijn haar. Jouw wangen worden bol en je blaast. Jij blaast de wind door mijn haar en in mijn gezicht. En dan hoor ik je stem, je stem maakt zingende zinnen. Je zingt: 'de wind waait hard, de wind waait hard, voel je de wind door je haar, voel je de wind door je haar'. Ja ik voel het. Door mijn haar, de wind. Waar komt dat vandaan? Ik wil kijken. Mag het nog een keer? Ik kijk naar de wind, ik kijk naar bolle wangen, ik kijk naar jou. Nog een keer. Ik wil de wind nog een keertje voelen. De wind voelen is lekker.

kinderen en mensen met een laag ontwikkelingsniveau ben ik nog steeds ontzettend blij met de liedjes. Muziek en daarbij ook nog ontwikkelingsgericht werken maakt mijn vak zo leuk! De Beweegliedjes kunnen methodisch ingezet worden op een doel uit het plan van de leerling of de cliënt. Bijvoorbeeld alertheid beïnvloeden, lichaamsbesef of taalontwikkeling stimuleren. De liedjes en de beschrijvingen zijn te vinden op www.debeweegliedjes.nl.

Hoe weet jij eigenlijk dat ik graag mijn verjaardag vier, met taart en limonade? En wist jij dat ze thuis niet zo blij worden van het zingen van 'Lang zal ze leven in de gloria'? Ik vier mijn verjaardag wel graag, gewoon een feest met heel veel en grote cadeaus, veel taart en lekkers wat ik kan proeven en ruiken. En natuurlijk de gezelligheid van mensen die graag mijn verjaardag komen vieren. Als ze maar iets meenemen natuurlijk. Wil jij dan zingen? Met je mooie stem van: 'Lise is jarig en dat vieren wij met taart en limonade oh wat zijn we blij'. Ja? Oh fijn. Dan ben ik blij. Want ik houd zo van zoet.

Hoe weet jij eigenlijk dat ik van bewegen houd? Lekker heen en weer bewegen op mijn stoel en dan de grens zoeken van net niet vallen. Anderen vinden dat eng, nou ik niet, ik geniet, en dan hoor ik net iets beter wat jij vertelt. En dan ga jij zingen: 'Ik stamp met mijn voeten, ik stamp met mijn voeten. Stampen kan ik heel erg goed'. Jij laat mij stampen met mijn voeten hard op de grond. Ik stamp en stamp op het ritme van het lied. Ik vind het fijn. Ik voel mijn voeten op de grond, ik voel dat mijn hele lichaam mee doet. Mag ik nog een keer? Stampen is zo cool.

VERBODEN ZINTUIGEN

En nu – 2020 - leren we uit onderzoek, *practice en evidence based* dat het inzetten van zintuigen, muziek en het daarbij bewegen en vooral veel ervaringen opdoen, ontwikkeling stimuleert. We ontdekken dat we niet vijf maar negen zintuigen hebben en deze allemaal verbonden zijn met elkaar. Dat wanneer we invloed uitoefenen op het ene zintuig we ook iets doen met het andere zintuig. En we ontdekken dat wanneer we twee zintuigen aanspreken dat dat meestal sterker is dan één zintuig. Wetenschappers vertellen ons hoe muziek werkt in het brein bij diverse doelgroepen, jong en oud. En dat, wanneer

we muziek maken, we diverse hersengebieden activeren en er in de hersenen nieuwe verbindingen gemaakt worden. Deze nieuwe verbindingen stimuleren het leren en ontwikkeling.

NIEUWSGIERIG EN KRITISCH

De leerkracht, groepsleider of therapeut wordt gevraagd nieuwsgierig te blijven. Nieuwsgierig en kritisch blijven is belangrijk, want niet iedereen houdt van bewegen. En niet iedereen houdt van taart en limonade want diegene wil misschien liever een zure of zoute smaak proeven. Ook niet iedereen houdt van de wind in het gezicht. Een te grote of

misschien wel te kleine prikkel die aangeboden wordt, kan net te veel zijn en niet fijn. Het juiste beweegliedje en daarbij de juiste prikkel aanbieden maakt de mooiste ontdekkingen en verhalen.

Zo willen we door het gebruik van **De Beweegliedjes**, methodisch muziek inzetten, bewegen, zingen en vooral zintuigen prikkelen en ontwikkeling stimuleren. De Beweegliedjes vormen een ideale muziekactiviteit op de groep of in de klas. Samen een lied kiezen en dan natuurlijk meezingen. Of thuis lekker scrollen door de illustraties van de liedjes op een telefoon of iPad en zo ontdekken en beleven. En meedoen met wat je hoort en ziet. Blazen, stampen, ruiken, bewegen en nog veel meer. En natuurlijk... zingen! Zo nodigen kleine liedjes uit om bijzondere verhalen te ontdekken.

JITSKE DRAIJER WERKT ALS MUZIEKTERAPEUT, SI-SPECIALIST, ZANGPEDAGOOG EN ZANGERES BIJ STICHTING PHILADELPHIA ZORG. ZE ONTWIKKELDE DE BEWEEGLIEDJES.
WWW.JITSKEDRAIJER.NL;
[HTTPS://WWW.DEBEEGLIEDJES.NL/ZINTUIGEN.HTML](https://WWW.DEBEEGLIEDJES.NL/ZINTUIGEN.HTML)
YSBRAND K. GALAMA, ILLUSTRATOR

*Kom doe je mee want we zingen en bewegen allemaal,
kom doe je mee want we beleven nieuwe dingen,
kom doe je mee want we zingen en bewegen allemaal,
kom doe je mee want we beleven nieuwe dingen.*

Collegereeks over gender en (talige) diversiteit op de pabo

Verhalen en het verhelderen van waarden

Nanke Dokter & Renée Langens

"Ik ging naar het damestoilet en werd naar buiten gestuurd. Ging ik naar het herentoilet, dan keken ze me vreemd aan. Maar ja, daar zijn ook geen hygiënebakjes en ik ben fysiek een vrouw."

Dit is het verhaal van een van onze studenten; Luca is geboren als meisje en ontdekte dat hij in een verkeerd lichaam zat. Hij bezoekt een van de bijeenkomsten met derdejaarsstudenten tijdens een collegereeks over (talige) diversiteit en discriminatie; studenten mogen hem alles vragen. Luca vertelt over knelpunten, of over het moment dat hij nog niet wist of hij echt van geslacht wilde veranderen en hoe de taal hem toen in de weg zat. 'Hij' paste niet en 'zij' ook niet. Het verhaal van Luca is het uitgangspunt geweest in de eerste twee lessen van Nederlands die met name gingen over gender.

In de derde les staat Brendan voor de groep: een leraar uit het voortgezet onderwijs die veel weet over het sociolect van de homogemeenschap en die met studenten in gesprek gaat over geaardheid, identiteit, de rol van taal hierbij en hoe het onderwijs daarbij voor hem persoonlijk als leerling en als leraar van belang kan zijn. Zo legt hij onder andere uit waarom 'flikker' geen prettig woord is door de etymologie ervan uit te leggen. De laatste gast in de collegereeks is Ahmad, een man uit Breda die gevlucht is uit Syrië en binnenkort zijn Nederlandse paspoort ontvangt. Studenten komen het lokaal binnen waar allemaal foto's van Syrië van voor en tijdens de oorlog op tafels liggen. Er staat ingetogen muziek aan. Alle studenten krijgen de uitnodiging één van de foto's uit te kiezen. Aan de hand daarvan vertelt Ahmad zijn levensverhaal; ook aan hem mogen studenten al hun vragen stellen.

VERHAAL VAN EEN PERSOON

Door te starten vanuit het verhaal van een persoon worden studenten aan het denken gezet over de kwaliteit van hun onderwijs voor personen met verschillende achtergronden. Deze manier van denken sluit volgens de visie van de pedagoog professor Biesta aan bij het domein van de 'kwalificatie'. Studenten leren hiermee over de rol die het onderwijs speelt bij het verwerven van kennis, vaardigheden en houdingen van hun leerlingen. Door daarover samen in gesprek te gaan leren de studenten over tradities en culturen en de waarde die daaraan wordt gehecht in de maatschappij. Biesta noemt dat het proces van 'socialisatie'. In de lessenserie zetten we de persoonsvorming of 'subjectivering' - de derde dimensie van Biesta (2014) - centraal door met studenten te bespreken of ze zelf discrimineren, wat ze vinden van gescheiden toiletten, wie ze zelf zijn, wat hun eigen verhalen zijn.

VERHALEN UIT BOEKEN

Ook worden in de colleges veelvuldig verhalen uit boeken gebruikt. Zo zijn de illustraties uit het boek *Onderweg* van Francesca Sanna ingescand en terwijl we de tekst voordragen, klikken we met een presenter de illustraties door. Studenten nemen we mee in deze didactiek door de beleving van het verhaal na te bespreken, door de techniek van interactief voorlezen te bespreken en door de hoofdgedachte te verbinden aan eigen ervaringen en ideeën van studenten. Filosoof Paul van Tongeren legt uit dat we via literaire personages 'mensen kennen op een manier die niet slechts onze nieuwsgierigheid bevredigt, maar die uitnodigt tot identificatie en engagement; zodoende is ze als het ware een optisch instrument waarmee we ook beter naar onszelf leren kijken'. Met *Onderweg* vertellen we het verhaal van een vluchteling vanuit een opgetekend jeugdliteratuurverhaal om studenten een bepaalde situatie te laten beleven, zodat ze zich bewust worden van situatiegebonden taalgebruik.

AANSLUITEN BIJ DE ACTUALITEIT

Ook actuele verhalen hebben een plaats in de lessen. Elke les starten we met een nieuwsbericht dat

Bij voorkeur zijn de verhalen die we gebruiken zo min mogelijk sturend of waardenoverdrachtelijk.

gekoppeld kan worden aan de verhalen van de gasten. We openen op het digibord een NOS-bericht over de discriminatie van vrouwelijke voetballers of over een demonstratie rondom 'zwarte Piet'. Vervolgens gaan de studenten op hun telefoon op zoek naar het bericht om de feiten te achterhalen: Wat is er precies aan de hand? Het idee daarachter is dat de studenten leren hun mening niet alleen op gevoelens te bepalen. Na deze feitelijke check gaan we erover in gesprek, waarbij we iedere les een andere didactische werkvorm inzetten: een debat, een triogesprek, een klassengesprek of een binnen-buitenkring. De bedoeling van het gesprek is dat studenten nadenken over hun waarden vanuit nieuws, interpretatie, argumentatie en discriminatie. Studente Ebony Einmahl legt uit: "Onze docenten zijn voortdurend op zoek naar verhalen en aanleidingen die ons studenten kunnen

inspireren. Tijdens onze lessen gaan we met elkaar in gesprek en luisteren naar verhalen van anderen, waaronder gastsprekers. Deze ervaringen kunnen we vervolgens gebruiken binnen ons eigen onderwijsaanbod of om bijvoorbeeld een visiestuk te schrijven. Dit is een mooie voorbereiding op de afstudeerfase."

In haar visiestuk neemt ze op:

'Binnen het onderwijs vind ik het belangrijk dat we van elkaar leren en elkaar helpen. Dit zorgt ervoor dat je samen sterker staat dan alleen. Tevens vind ik het belangrijk dat je jezelf kunt zijn. In Nederland kunnen wij onszelf zijn. Jezelf daadwerkelijk durven zijn, is een ander verhaal. Je hoeft niet altijd hetzelfde te vinden, je hoeft ook niet hetzelfde te zijn, maar ieder in zijn eigen waarde laten en respecteren is, denk ik, het begin van acceptatie.'

VERHALEN EN WAARDEN

Filosoof Wouter Sanderse schrijft: 'Waarden zijn vage idealen, waar een individu of groep naar toe wil; onderwijs kan die verhelderen of overdragen.' Onze behoefte om de waarden van onze studenten te verhelderen, komt voort uit de wens om studenten te leren nadenken over de waarden en respect te leren hebben voor personen die andere waarden uitdragen dan die van hen. Van ons, pabodocenten, vraagt dit om zeer alert te zijn; onze eigen mening zetten we aan de kant. We herhalen opmerkingen van studenten,

vragen door, vragen om een argumentatie of om een reactie van een ander. Daarbij vermijden we reacties zoals 'goed', 'eens' en non-verbale bevestigingen. Bij voorkeur zijn ook de verhalen die we gebruiken zo min mogelijk sturend of waardenoverdrachtelijk; verhalen waarin verschillende moralen zichtbaar zijn, waarmee verschillende interpretaties mogelijk zijn en waar geen standpunt in wordt ingenomen. Nieuwsgierigheid van studenten rondom onze mening neemt daardoor toe. Zodra studenten voor zichzelf bepaald hebben wat ze vinden en ze hier met trots achter staan omdat ze er de juiste argumentatie voor gevonden hebben, nemen we de ruimte om onze mening te delen, indien studenten daarom vragen. Dat was bijvoorbeeld zo in het geval van de zwartepietendiscussie.

Door met mensen het gesprek aan te gaan over hun persoonlijke verhaal en door deze verhalen te vertalen naar meer algemene thema's, komen in de lessen onderwerpen aan de orde zoals discriminatie op basis van uiterlijke kenmerken, etniciteit en seksuele geaardheid en ook onderwerpen zoals taalgebruik afhankelijk is van de situatie waarin het plaatsvindt. De gesprekken met de studenten laten ons zien hoe zij zich ontwikkelen en we leren de studenten steeds beter kennen. De studenten worden als toekomstig leerkracht door het aanbod gevormd en als persoon alert gemaakt op het eigen (on) bewuste gedrag.

DRS NANKE DOKTER STUDEERDE NEDERLANDS EN WERKT ALS DOCENT TAAL(DIDACTIEK) BIJ FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE (FHKE). ZE WERKT AAN EEN PROMOTIE-ONDERZOEK NAAR SCHOOLTAALBEVORDEREND LERAARGEDRAG TIJDENS DE REKENLES.
N.DOKTER@FONTYS.NL

RENÉE LANGENS MA STUDEERDE JEUGDLITERATUUR EN WERKT ALS DOCENT TAAL(DIDACTIEK) BIJ DE HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE VAN FONTYS. IN 2018 IS ZE VERKOZEN TOT CONSUL VAN DE VERDRAAGZAAKHEID BIJ HET PALEIS VAN DE VERDRAAGZAAKHEID.
R.LANGENS@FONTYS.NL

Met Kijkvorm een gezamenlijk gedragen verhaal visualiseren

Verhalen vinden en vastleggen

Donja Dirks & Nicole Bos

Als leerkracht of begeleider voer je regelmatig gesprekken met kinderen, hun ouders en/of hulpverleners. Er zijn altijd leerlingen die wat extra's vragen en waar die gesprekken vaker nodig zijn dan bij andere leerlingen. Met de invoering van de wet op passend onderwijs is de variëteit en complexiteit van onderwijszorgvragen binnen het regulier onderwijs alleen maar toegenomen. Dit stelt andere eisen aan de gespreksvaardigheden van de leerkracht of begeleider.

Effectieve hulp komt namelijk alleen tot stand vanuit een gezamenlijk gedragen verhaal over wat er aan de hand is en wat er nodig is. Maar hoe vind je dat verhaal? Hoe zorg je dat je niet zelf al te veel invult? Of te hard vooruitloopt omdat je al oplossingen voor ogen hebt?

JORT

Ik ben verrast over de betrokkenheid van Jort (9 jaar, gr 5) tijdens dit gesprek. Zo ken ik hem eigenlijk helemaal niet. "Ik wil niet meer zó boos worden, dat mijn hoofd in brand staat," zegt hij. Hij tekent zijn probleem op de grijze magneet en legt hem op het bord. Ik vraag hem wat hij daarvoor in de plaats wil hebben. "Dat ik niet meer boos meer wordt, nooit meer," zegt hij. We praten verder en besluiten uiteindelijk samen dat dat geen handig doel is. Boos zijn is immers ook een manier om je gevoel te laten zien, om anderen te laten zien dat je het ergens niet mee eens bent. Hij bedenkt vervolgens dat hij de brand in zijn eigen hoofd wil kunnen blussen. Ook dat noteert hij zelf op het bord. Zo werken we samen verder. Trots loopt Jort na het gesprek terug naar de klas. De foto van het bord brandt in zijn hand. Hij kan niet wachten om deze aan zijn leerkracht te laten zien.

HULPMIDDEL BIJ GESPREKKEN

Kijkvorm is een hulpmiddel dat ingezet kan worden bij het voeren van gesprekken met kinderen, hun

ouders en eventueel andere betrokkenen. Het helpt je om (pedagogische) vragen van kinderen in beeld te brengen en daarmee tot een verhaal komen. Samen met hen en/of hun ouders ga je op zoek naar wat er aan het probleem ten grondslag ligt. Vanuit het juiste perspectief en de gevonden kind- en omgevingsfactoren kom je uiteindelijk tot een plan van aanpak waar iedereen achter kan staan.

HOE DAN?

In praktische zin is Kijkvorm een magneetbord met speciaal daarvoor ontwikkelde magneten. Het bord leg je tussen jou en het kind en/of de ouders in. Zo is iedereen actief betrokken bij het invullen ervan. De werkwijze is gebaseerd op twee pijlers: visualiseren en samen beslissen. Je maakt namelijk samen met het kind en/of de ouders zichtbaar wat jullie bepreken. Dit doe je door steekwoorden te schrijven of tekeningen te maken op het materiaal. Stap voor stap werk je samen toe naar één beeld dat antwoord geeft op wat er nog nodig is richting verbetering.

YASSIR

Yassir (12 jaar, gr 8) en zijn ouders hebben met behulp van Kijkvorm in beeld gebracht waar Yassir mee zit en welk doel hij voor ogen heeft. De ouders vinden dat de intern begeleider een belangrijke rol heeft in het bedenken van een oplossing. De intern begeleider nodigt eerst iedereen uit om dingen te

bedenken die te maken hebben met het probleem. Wat ligt bij Yassir zelf? Wat speelt er thuis? Wat speelt in de klas? Ze schrijven de belangrijkste positieve en negatieve factoren op en plaatsen deze overzichtelijk op het bord. Uiteindelijk ontstaat een plaatje waar iedereen achter staat. "Zo is het wel duidelijker" zegt de vader van Yassir. Hij kijkt de intern begeleider aan "U kunt dit niet alleen oplossen". Al wijzend naar de woorden die zojuist opgeschreven zijn, herhaalt hij nog eens wat er zojuist gezegd is. "Ik denk dat wij eens vaker moeten gaan vissen, Yassir, dat is misschien niet dé oplossing, maar zo hoor ik wel vaker hoe het met jou gaat." Enkele maanden later blijkt dat het voorstel van vader een waardevolle bijdrage heeft geleverd aan het bereiken van Yassirs doel.

PRACTISE BASED

Kijkvorm wordt op dit moment voornamelijk gebruikt door professionals in de (jeugd)zorg en hulpverlening. Professionals geven o.a. aan dat hun gesprekken efficiënter verlopen doordat zij een vast gesprekskader hebben en dat ze beter de aandacht kunnen richten en vasthouden op dat wat ertoe doet. Door samen te visualiseren ontstaat bovendien meer interactie tussen de gesprekspartners. Kinderen en hun ouders noemen o.a. dat ze zich meer gehoord

Samen met het kind
zichtbaar maken wat je
met elkaar bespreekt.

voelen en meer inzicht krijgen in hun eigen problematiek. De werkwijze maakt dat zij meer eigen regie ervaren en daardoor ook gemotiveerder zijn om stappen te zetten richting verbetering. Dat wat besproken is wordt bovendien beter onthouden. De verwachting is dat Kijkvorm ook een waardevolle aanvulling kan zijn op het bieden van beter passend onderwijs.

THEORETISCHE ONDERBOUWING

Kijkvorm is ontwikkeld vanuit de praktijk door orthopedagogen/GZ-psychologen. Onderzoek naar gezamenlijke besluitvorming toont aan dat hulp effectiever is wanneer mensen een actieve bijdrage hebben in de besluitvorming en er een goede samenwerking is tussen hulpverlener en cliënt. Tevens blijkt dat gezamenlijk besluitvorming bijdraagt aan een betere kwaliteit van leven, een hogere cliënttevredenheid en een betere samenwerkingsrelatie tussen cliënt en professional. In de richtlijn 'Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp' is een overzicht te vinden naar relevante literatuur op dit gebied. De Kijkvorm Basis methodiek sluit goed aan bij de stappen van deze richtlijn.

Over visualiseren weten we dat mensen beter kunnen onthouden wanneer ze er ook bij mogen tekenen. Daarnaast blijkt dat het percentage informatie dat door mensen onthouden wordt na een gesprek flink

Voordelen voor professionals:

Voordelen voor cliënten:

kan toenemen wanneer het gesprek ondersteund wordt met visuele informatie (eenvoudige tekst of plaatjes). Geschreven woorden en plaatjes worden eerder als helpend beoordeeld dan als kinderachtig, ook door mensen die talig sterk zijn!

SAMEN VISUALISEREN

Teamprocessen en businessplannen worden ook in de zakelijke wereld steeds meer in beelden uitgewerkt. Waarom? Omdat je daardoor dus de stof beter begrijpt en helderder kan communiceren. Binnen de zorg en jeugdhulpverlening wordt ook in toenemende mate gebruik gemaakt van visuele technieken. En deze ontwikkeling zien we gelukkig ook binnen het onderwijs. Deze technieken worden echter nog veelal ingezet vanuit een eenrichtingsgedachte: 'Zo zit het' of 'Jij gaat dit doen en wel daarom'. Nog minder vaak worden ze gebruikt om verhalen naar boven te krijgen die anders mogelijk verborgen zouden blijven.

SANNE

"Ik wil niet meer naar school" zegt Sanne (6 jaar, groep 3) "ik krijg er een druk hoofd van." Boos kijkt ze weg. Met doorvragen kom ik bij haar niet veel verder. Ze kan geen dingen bedenken die haar hoofd zo druk maken en ze zegt eigenlijk op alles dat ze het niet weet. Ik draai mijn Kijkvormbord om naar de witte zijde: "Tekent jouw school eens". Sanne begint te tekenen. Op het bord ontvouwt zich een wirwar van lijnen. Ik heb geen idee wat ze tekent en vraag haar waar haar klas is. "Dat weet ik niet" zegt ze "Ik weet nooit waar mijn klas is. Mama brengt mij altijd, en er zijn zoveel deuren en trappen. Mijn klas zit altijd achter een andere deur." Terwijl ze tekent en vertelt, begin ik te begrijpen hoe onoverzichtelijk het moet zijn voor Sanne om naar school te gaan.

(ONT)ZORGLEERLINGEN!

In gesprekken met zorgleerlingen, hun ouders en eventuele andere hulpverleners kunnen visuele technieken een positieve bijdrage leveren aan het vinden van verhalen en het tot stand brengen van een gezamenlijk gedragen plan van aanpak.

TIPS

- Leg een tekenvel of bord altijd tussen jezelf en de leerling en/of de ouders in; dit bevordert de co-creatie.
- Maak het vel of bord persoonlijk door de persoon over wie het gaat zelf in het beeld op te nemen. Schrijf zijn of haar naam mooi of teken de persoon op een grappige manier.
- Laat het doel eruit springen in het beeld. Geef het beeld eventueel een titel waarin het positieve naar voren komt: 'Hoe blijf ik relaxed?', 'Missie: Opkomen voor mezelf' ...
- Laat de leerling zoveel mogelijk zelf tekenen of schrijven in eigen woorden. Wanneer je zelf tekent of schrijft, check dan regelmatig of het klopt.
- Teken eenvoudig, liefst met een zwarte stift en weinig kleur. Wanneer je wel kleur gebruikt, weet dan dat dit de aandacht gaat trekken. Gebruik het functioneel.

DRS. NICOLE BOS EN DRS. DONJA DIRKS ZIJN BEIDEN ORTHOPEDAGOOG EN GZ-PSYCHOLOOG KIND EN JEUGD. SAMEN ONTWIKKELDEN ZIJ KIJKVORM. OOK GEVEN ZIJ TEKENWORKSHOPS SPECIAAL VOOR PROFESSIONALS IN DE ZORG EN/OF HET ONDERWIJS. WWW.KIJKVORM.NL.

COLOFON

Zorg Primair is het vakblad over onderwijspraktijk en hoe leerkrachten voortdurend bezig zijn deze te verbeteren.

Theo Heskes (redactievoorzitter),
Dorethea Arissen (BaO)
Phia Oostenbach (BaO),
drs Thieu Dollevoet (Fontys OSO),
Bert van Leusden (ODV),
Angela Kouwenhoven (ODV)
Han Kooreman (Themagroep
Passend Onderwijs) en
Jan van Balkom MA
(redactiecoördinator en
eindredactie).

Redactieadres Zorg Primair

Helvoirtsestraat 31

5268 BA Helvoirt

T +31 (0)6 1347 0687

E zorgprimair@cnv.nl

Voordat u een artikel aanlevert,
is het raadzaam de auteursrichtlijnen
aan te vragen bij
het redactie-adres. Digitaal
aanleveren is een voorwaarde.

Zorg Primair (ISSN 1567-1801)
verschijnt 8 keer per jaar, in een
oplage van 35.000 exemplaren.
Een abonnement op Zorg Primair kost
€ 30,00 per jaar (8 nummers)
Aanmelden bij 030-7511003.

Vormgeving:

FIZZ | Digital Agency – fizz.nl

Coverfoto:

Chris van Houts

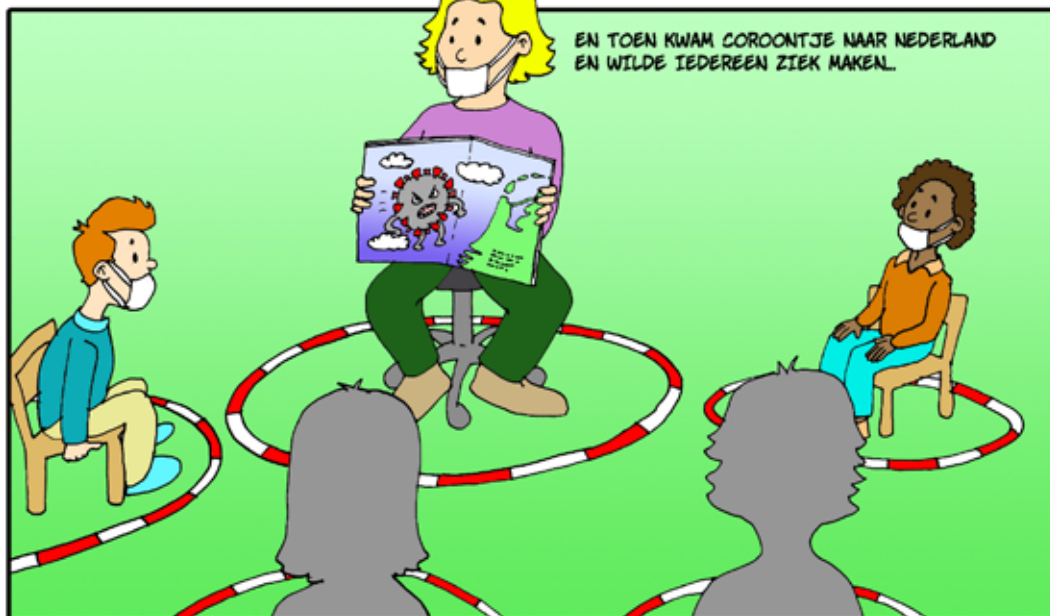
Advertenties:

Onderwijsmedia

T 020 330 89 98

E sales@onderwijsmedia.nl

VIRUS VERHAAL

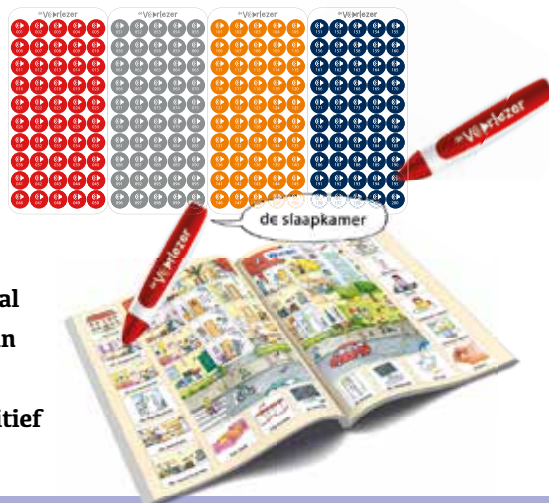

DOOR JAN BEIJERS
DOCENT FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE

Advertentie

DE PEN DIE PRAAT!

De pen die praat biedt eindeloos veel mogelijkheden. Behalve auditieve ondersteuning bij gekoppelde leer- en leesboeken, ontvang je **800 'slimme' stickers**. Zo'n sticker koppel je aan je **Voorlezer** en via de opnamefunctie spreek je je eigen teksten in. Zo plak je die sticker mét luistertekst overal waar je maar wilt: in andere leerboeken, in leesboeken, in je lokaal, in schriften, etc. Met de **Voorlezer** ontdekken kinderen auditief de wereld om zich heen – letterlijk.

Uitgaven die werken met de **Voorlezer**, zijn o.a. de leer-luisterboeken van **NT2**, **praat mee!** Meer weten? Kijk op schoolsupport.nl/voorlezer of op devoorlezer.eu, of vraag je schoolleverancier!

 Schoolsupport